LESSONS IN BELLES-LETTRES OR HOW CAN SOMEBODY BE INSPIRED IN TEACHING FROM FICTION

Larisa CASANGIU
„Ovidius" University, Constanța

Abstract: *The article "Lessons in belles-lettres or how can somebody be inspired in teaching from fiction" presents some cases when a lesson (in different meanings) appears in literature.*

The idea of this article is that sometimes a fictional work can inspire to the teacher the way he/she can teach a content to the students successfully.

We appeal to some quotations from different fictional works to sustain our point of view and especially from The Da Vinci Code by Dan Brown.

In the same time, the article is also a "pleading" for reading, in order to find more ways of suggestion for teaching!

Keywords: *lesson, teaching, fiction*

Prezența lecției ca motiv literar sau chiar ca temă în literatura beletristică pentru copii este de natură să confere multiple valențe etico-estetice, formativ-instructive și filosofice operei, dacă nu atât la nivel explicit, în structura de suprafață a textului, cel puțin implicit, în structura semnificațiilor profunde.

În definirea lecției, *Dicționarul explicativ al limbii române* are în vedere în special situația în care învățarea se desfășoară în cadru instituționalizat, sub îndrumarea unui cadru didactic, fie în sistemul public, fie în cel privat, particular. Ceea ce desemnăm prin *lecție* depășește adesea acest cadru, lecțiile de viață fiind întâlnite la tot pasul în beletristică.

De altfel, în limba română, există numeroase sintagme (unele idiomatice), care conțin cuvântul *lecție*, având semnificații mai mult sau mai puțin apropiate de cea a acestui termen: *a da o lecție/ lecții, a lua lecții, a spune lecția, a-și învăța lecția, a-și face lecțiile, a ieși (scoate) la lecții, a-și primi lecția, a veni cu lecția/ lecțiile făcută(e), a avea lecții, a ține lecții, a se ține de lecții, a fi cu lecțiile la zi*. Majoritatea acestor sintagme au atât semnificații referitoare la actul didactic instituționalizat, cât și la învățătura de viață pe care cineva a deprins-o dincolo de intervenția școlii ca instituție.

Din perspectivă didactică, lecția este „forma de bază de organizare a învățării unei teme, într-un cadru adecvat (sală de clasă obișnuit, sau sală specială, cabinet /…/) într-o unitate de timp bine precizată, punând la contribuție metode, procedee și mijloace adecvate, pentru atingerea unor obiective speciale și operaționale bine formulate (instructive, educative, formative)"[1].

De precizat că lecția modernă se poate desfășura și într-un cadru neconvențional, în ambele situații, urmărind ca o cantitate determinată de informație (cunoștințe, noțiuni, raporturi gramaticale, categorii) să fie asimilată **activ** de subiectul educației (elev, grup, clasă) pe baza unor activități sistematice.

În cele ce urmează, ne vom apleca în special asupra lecțiilor care au relevanță din perspectiva pedagogică, eventual oferind informații despre metodele de predare -

[1] apud Constantin Parfene, *Metodica studierii limbii și literaturii române în școală. Ghid teoretico- aplicativ,* Ed. Polirom, 1999, p. 85

BDD-A5533 © 2007 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:59:49 UTC)

învățare, despre conținuturile învățării şi despre activitățile concrete prin care se realizează învățarea, aşa cum apar acestea în câteva opere literare.

*

Lecțiile de viață cele mai numeroase sunt conținute în fabule, în special în vederea corijării unor neajunsuri comportamentale, dar şi a unor racile sociale. Şi satirele şi pamfletele şi unele tablete, apoi snoavele şi basmele, furnizează astfel de lecții, având conținut etic (şi scop moralizator, în general).

Urmează operele beletristice în care, unele secvențe sunt, în fapt, *metalecții*, dacă avem în vedere că întreg conținutul se constituie într-o *lecție de viață*, fie ea şi utopică, în spiritul ficțiunii.

Astfel, Ion Creangă, în romanul *Amintiri din copilărie,* prezintă situații în care copiii îşi primesc sau îşi fac lecțiile. Nică primeşte câte o lecție după fiecare năzdrăvănie (când omoară muşte cu ceaslovul, când fură cireşe, când pleacă la scăldat, nesocotind sfaturile mamei, când distruge gospodăria Irinucăi, când fură pupăza din tei etc.). Uneori, simpla redare a portretului dascălului este suficientă pentru atitudinea copiilor față de învățătura dată de acesta, după cum elemente care se adaugă procesului didactic pot să sugereze atmosfera lecțiilor (spre exemplu, utilizarea biciuşorului numit *Sfântul Nicolai*).

Tot în acest roman, există câteva secvențe de lecții: spre exemplu, când părintele Duhu, „supărat foc de la monăstire”[1], formulează drept o temă la regula de trei simplă: „dacă o para luată pe nedreptul îți mănâncă o sută drepte, apoi şese mii de lei (leafa mea pe un an), care mi-a oprit-o starițul Nionil, pe nedreptul, câte parale drepte vor mânca de la Monăstirea Neamțului?”[2].

Modalitatea de învățare a lecției de către Trăsnea împreună cu Nică, în care primul, „înaintat în vârstă, bucher de frunte şi tâmp în felul său”[3], stârneşte amuzamentul prin neştiința sa, vine, de fapt, să reliefeze un contraexemplu de profesor, „care şi el se mira cum au ajuns profesor, zicea: «Luați de ici până ici», cum mi se pare că se mai face pe une locuri şi astăzi”[4], naratorul criticând astfel o practică deloc singulară!

Un exemplu de memorare metodologică a fabulei *Lupul şi mielul*, este prezent în romanul lui Hector Malot, *Singur pe lume*, când Arthur se străduieşte inițial singur, fără să reuşească, pentru ca, apoi, ajutat de Rémi, să aibă satisfacția învățării.

Prezentând acest fragment, manualul pentru clasa a XIII-a de *Literatură pentru copii* propune, ca activitate de învățare, stabilirea metodologiei memorării[5]!....

În *Puiul*, alegoria care centrează opera este evidentă, dat fiind, în primul rând, mottoul (*Sandi, să asculți pe mămica!...*). Pe lângă lecțiile de viață privind neascultarea de către pui a sfaturilor părinteşti, aici apar prezentate date despre învățarea zborului: „Lecțiile de zbor se făceau dimineața spre răsăritul soarelui, când se îngână ziua cu noaptea, şi seara în amurg, căci ziua era primejdios din pricina hreților, care dădeau

[1] Ion Creangă, *Poveşti, Amintiri*, Ed Minerva, Bucureşti, 1985, p. 200
[2] idem
[3] ibidem, p. 207
[4] idem
[5] Octavia Costea ş.a., *Literatură pentru copii. Manual pentru clasa a XIII-a – şcoli normale*, E.D.P., R.A. – Bucureşti, 1994, pp. 96-97

BDD-A5533 © 2007 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:59:49 UTC)

târcoale pe deasupra miriştii. / Mama lor îi aşeza la rând şi îi întreba: «Gata?» «Da», răspundeau ei. «Una, două, trei!», şi când zicea «trei», frrr! zburau cu toţii de la marginea lăstarului tocmai acolo lângă cantonul de pe şosea şi tot aşa îndărăt. Şi mama lor le spunea că-i învaţă să zboare pentru o călătorie lungă, pe care trebuia s-o facă în curând, când o trece vara, «Şi o să zburăm pe sus de tot, zile şi nopţi, şi o să vedem dedesubtul nostru oraşe mari şi râuri şi marea»"[1].

Este remarcabilă aici motivaţia pregătirii pentru zbor, menită să îi stimuleze pe pui în sârguinţa la *lecţii*!

Tot sub formă alegorică este inserată, în ***best seller***-ul ***Alchimistul,*** prin tehnica povestirii în povestire, o ***poveste*** sapienţială, despre un negustor care şi-a trimis fiul să înveţe Taina Fericirii de la cel mai înţelept om. După patruzeci de zile prin deşert până la castelul înţeleptului şi două ore de aşteptare până să-i vină rândul la discuţie, înţeleptul, aparent fără să-i răspundă asupra Tainei Fericirii, îi recomandă băiatului „să dea o raită prin palat şi să se întoarcă peste vreo două ore"[2], purtând cu sine o linguriţă *cu doi stropi de untdelemn*, având grijă să nu-i verse. După scurgerea a două ore, timp în care băiatul a fost preocupat de undelemnul din linguriţă, se înfăţişă înţeleptului, care îl întrebă dacă a văzut frumuseţile palatului. Cum băiatul nu luase aminte la niciuna dintre ele, înţeleptul îl trimise din nou, însă băiatul uită acum să vegheze asupra untdelemnului din linguriţă, privind comorile şi frumuseţile din palat. La noua înfăţişare la Înţeleptul Înţelepţilor, de data aceasta fără untdelemn, acesta îi formulează tot în manieră alegorică un singur *sfat*: „Taina Fericirii stă în a privi toate minunile lumii şi a nu uita niciodată de cele două picături de untdelemn din linguriţă"[3].

*

De cele mai multe ori, lecţia este nu constituie însă un model didactic, fiind un mijloc de menţinere a tensiunii în firul epic şi de a transmite diverse conţinuturi şi informaţii, sau chiar un pretext narativ.

În cadrul *Schiţe*-lor *uşoare* (1896), Ion Luca Caragiale prezintă *Un pedagog de şcoală nouă*, parodiind atât dascălul, cât şi metodele utilizate de acesta. În *Conferinţă*, *pedagogul absolut* vrea să arate „metoda ghe a prăda grămatika în jenăre şi apoi numai doară ghespre metoda intuikivă şi ghespre răspunsurile neapărake, neţăsitake ghe lojica lucrului, amăsurat inkelijinţii şcolerului!"[4]. Şi din ceea ce şi cum spune, şi din modul în care acţionează în *O inspecţiune*, în *Ajunul examenelor* sau la *Examenul anual*, dascălul apare decrepit, lipsit de orice urmă de tact pedagogic şi cu un limbaj suburban privind lexicul, şi adesea ilogic. Din păcate, este clar că şi inspectorul care îi apreciază *zelul* drept „vrednic de laudă"[5] şi îi îndeamnă pe elevi să profite de *ştiinţa bunului profesor*, nu se situează departe de dascălul inspectat!...

Domnul Vucea (Barbu Ştefănescu Delavrancea) ilustrează o exigenţă care nu are legătură cu actul didactic (ci cu tratamentul pe care îl suferă, la rându-i, acasă, învăţătorul!), făcând ca lecţiile pe care le ţine să fie adevărate ore de tortură, în puternică antiteză cu *Domnul Trandafir* (Mihail Sadoveanu).

---

[1] I. Al. Brătescu -Voineşti, *Nuvele şi povestiri*, Ed. Junimea, Iaşi, 1985, p. 59
[2] Paulo Coelho, *Alchimistul,* Ed. Humanitas, Bucureşti, 2002, p. 47
[3] ibidem, p. 48
[4] I.L.Caragiale, *Momente. Schiţe. Notiţe. Critice*, Ed Minerva, Bucureşti, 1983, pp. 43-44
[5] ibidem, p. 49

BDD-A5533 © 2007 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:59:49 UTC)

Tot un antimodel de dascăl, răsfrânt asupra lecției, apare în romanul pentru adolescenți *Elevul Dima dintr-a VII-a*, relația de directă proporționalitate dintre perceperea cadrului didactic de către discipoli şi materia pe care o predă fiind explicit formulată: „Istoria ne place – în general – dar pe dascălul care o predă nu-l putem înghiți. Şi nu ştiu cum se face că antipatia pentru om se revarsă şi asupra materiei de studiu, care n-are nicio vină”[1]. În capitolul intitulat *Înfrângerea lui Attila,* naratorul relatează o lecție în care profesorul Niculescu, poreclit *Attila*, primește, la un moment dat, o replică la „lecția” pe care o ține, un firesc *feed-back*, în fond!...

Ca pretext dramatic, *Lecția* lui Eugen Ionescu este o alegorie profundă, care depăşeşte, prin conotații, obiectul acestei abordări…

*

Adoptând viziunea *avec* şi focalizând asupra personajului Robert Langdon, Dan Brown prezintă, printr-o analepsă, în *Codul lui Da Vinci,* un curs deschis, ținut la Harvard, intitulat „Simbolistica în artă”, la care participau studenți de la specializări extrem de diverse (de la matematică, biologie etc.), iubitori ai artei. Prezentarea conținutului nou al cursului - *numărul phi* şi importanța lui în ştiință şi în artă – respectă evenimentele cele mai importante ale instruirii, aşa cum apar ele formulate de Robert Gagne, dar şi etapele moderne ale unei lecții. Astfel, profesorul le captează studenților atenția prin scrierea pe tablă a numărului: 1,618. Scriitorul precizează, printr-o voce narativă, că personajul său, profesorul Langdon, „scrisese pe tablă numărul său favorit”[2], dorind astfel să mențină viu interesul cititorului în parcurgerea enclavei textuale reprezentată de analepsă. În etapa următoare, deja se trece la activizarea subiecților, prin conceperea interactivă a actului predării-învățării: „Cine-mi poate spune ce număr este acesta?”[3]. Ridică mâna un student de la matematică, şi astfel anunță subiectul lecției respective. Tot el simte nevoia sa facă distincția între *phi* şi *pi*, adăugând, într-un mod care se vrea comic prin apelul la limbajul colocvial, că „*phi* e cu un *h* mai tare decât *pi*”[4]. Profesorul este singurul care pare să guste gluma, încurajându-şi astfel discipolul să răspundă mai departe, dar motivându-i totodată şi pe ceilalți studenți să se implice: „Bravo, Stettner! Sper că toată lumea a făcut cunoştință cu phi”[5].

Urmează prezentarea materialului nou, profesorul menținând atenția studenților: „Acest număr /…/, unu virgulă şase unu opt, are o importanță cu totul deosebită în artă”[6]. Langdon începe un demers euristic, cerându-le studenților să motiveze această importanță. La răspunsul retoric şi care se vrea comic al unui student – „Fiindcă e atât de drăguț?” -, după amuzamentul general, profesorul continuă să-l încurajeze pe student, uimindu-i pe toți şi menținându-le astfel interesul treaz: „De fapt, Stettner are şi de data aceasta dreptate. Phi este unanim considerat cel mai frumos număr din întregul univers”[7]. Pe fondul acesta, profesorul Langdon face o prezentare interdisciplinară a conținutului nou, apelând la proiector: „numărul phi deriva din Şirul lui Fibonacci — o progresie celebră nu numai pentru că suma oricăror doi termeni alăturați este egală cu termenul următor, dar şi fiindcă *raportul* oricăror doi termeni alăturați are uimitoarea

[1] Drumeş, Mihail, *Elevul Dima dintr-a VII-a*, Ed. Tineretului, Bucureşti, 1968, p. 226
[2] Brown, Dan, *Codul lui Da Vinci*, Editura Rao, Bucureşti, 2004, p. 105
[3] idem
[4] idem
[5] idem
[6] idem
[7] idem

BDD-A5533 © 2007 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:59:49 UTC)

proprietate de a fi aproape egal cu numărul 1,618, adică *phi! //* — În ciuda originilor sale matematice oarecum mistice, aspectul cu adevărat straniu al numărului phi ține mai degrabă de atotprezența sa în natură. Plantele, animalele şi chiar ființa umană sunt caracterizate de rapoarte dimensionale care se apropie cu o bizară exactitate de numărul phi. Frecvența cu care este întâlnit pretutindeni în natură /…/ nu poate fi considerată o simplă coincidență, astfel că anticii au presupus că numărul phi a fost, probabil, dictat de Creator. Savanții din vechime chiar au numit acest număr «proporția divină»"[1].

O studentă de la biologie arată că nu a auzit niciodată de acest lucru, iar profesorul îi oferă o mulțime de argumente privind regăsirea acestui număr în natură: în raportul dintre femelele şi masculii unei comunități de albine, în raportul dintre diametrul fiecărei spirale la cel al spiralei următoare a unei cochilii de nautilus, în raportul dintre diametrele oricăror două spire alăturate de semințe de floarea-soarelui, în cazul conurilor de pin, în dispunerea frunzelor pe tulpină, în segmentarea corpului la insecte.

Proporția divină este ilustrată apoi în artă (la Leonardo da Vinci, *Omul Vitruvian)* şi în diverse proporții anatomice.

Este redată chiar şi plăcerea specifică cadrului didactic când *feed-back*-ul este pozitiv: „Langdon îşi dăduse seama de uimirea studenților şi simțise aceeaşi căldură plăcută în inimă, ca de fiecare dată. Acesta era motivul pentru care iubea meseria asta"[2].

Are loc o nouă expunere menită să consolideze şi să fixeze cunoştințele noi, dar să şi sugereze studenților expectații asupra continuării, în viitoarele cursuri, a prezentării proporției divine în artă.

Urmează alte prezentări de „diapozitive cu lucrări de artă semnate de Michelangelo, Albrecht Dürer, Leonardo da Vinci şi mulți alții, demonstrând de fiecare dată respectarea voită şi riguroasă a proporției divine: numărul phi ascuns în dimensiunile arhitecturale ale Parthenonului atenian, ale piramidelor din Egipt şi chiar ale sediului ONU din New York. Numărul de aur apărea, de asemenea, în structura organizatorică a sonatelor lui Mozart, în *Simfonia a Cincea* de Beethoven şi în lucrările lui Bartok, Debussy sau Schubert"[3]. Profesorul continuă să-şi uluiască studenții cu noi identificări ale numărului divin: în calculul locului exact al fantelor în formă de "f" ale celebrelor viori ale lui Stradivarius sau în rapoartele dintre segmentele unei pentagrame…

În final, Langdon anunță că în ziua următoare va arăta că *Cina cea de taină* a lui Leonardo da Vinci constituie „unul dintre cele mai surprinzătoare tributuri aduse sacrului feminin"[4] şi că „Există simboluri ascunse acolo unde nici nu vă puteți imagina..."[5].

Cursul îşi atinsese obiectivele: fusese interactiv, studenții l-au urmărit fascinați, şi-au manifestat interesul, au avut satisfacția descoperirii atunci când au intuit informația, le-a fost satisfăcută nevoia de cunoaştere în condițiile în care se formau în domenii diverse (matematică, biologie, artă, sport). În plus, profesorul trăieşte o nouă satisfacție profesională, şi sunt sugestii că prezența la acest curs al său era asigurată pentru întreg semestrul.

Urmărind „lecția" profesorului Langdon, empatizăm cu personajele, iar atenția ne *este captată şi orientată asemenea lor, atât prin conținut şi metodă, cât mai ales prin*

[1] Brown, Dan, *Codul lui Da Vinci*, Editura Rao, Bucureşti, 2004, pp. 105-106
[2] ibidem, p. 108
[3] idem
[4] ibidem, p. 109
[5] idem

BDD-A5533 © 2007 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:59:49 UTC)

sugestie, întrucât în numeroase rânduri sunt prezentate reacţiile de încântare, uimire (chiar uluire) şi interes manifestate se subiecţii ficţionali ai învăţării.

Astfel, nu doar profesorul şi-a realizat obiectivele, ci scriitorul, prevalându-se de acest pretext narativ şi introducând în operă o astfel de enclavă cu caracter didactic, şi-a determinat cititorul ideal să păstreze pactul tacit de lectură!...

*

Enumerarea câtorva exemple de opere beletristice în care apar diverse lecţii, precum şi prezentarea unui curs universitar deschis din *Codul lui Da Vinci*, aparent se constituie în surse de inspiraţie (ca modele sau antimodele) în conceperea actului didactic. În fapt, ne-am propus atât să ilustrăm cum, din perspectiva textualistă actuală, *textul pătrunde în viaţă* (în cea didactică, aici), cât şi să pledăm (în subtext!) pentru lectura de cărţi beletristice, întrucât, valenţelor cunoscute ale cărţilor beletristice şi lecturii, le-am adăugat-o şi pe aceea de a inspira, uneori, conceperea demersului didactic de succes!

Bibliografie

Brătescu-Voineşti, I. Al., *Puiul*, în I. Al. Brătescu -Voineşti, *Nuvele şi povestiri*, Ed. Junimea, Iaşi, 1985, pp. 58-62

Brown, Dan, *Codul lui Da Vinci*, Editura Rao, Bucureşti, 2004, pp. 105 -109

Caragiale, I. L., *Momente. Schiţe. Notiţe. Critice*, Ed Minerva, Bucureşti, 1983, pp. 43-53

Coelho, Paulo, *Alchimistul*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2002, pp. 47-48

Costea, Octavia, Mitu, Florica,Vasilescu, Eugenia ş.a., *Literatură pentru copii. Manual pentru clasa a XIII-a – şcoli normale*, E.D.P., R.A., Bucureşti, 1994, pp. 92 – 97

Creangă, Ion, *Amintiri din copilărie,* în: Ion Creangă, *Poveşti, Amintiri,* Ed. Minerva, Bucureşti, 1985, pp. 157 - 230

Delavrancea, Barbu, *Domnul Vucea*, Ed. Corint, Bucureşti, 2006, pp. 25-44

Drumeş, Mihail, *Elevul Dima dintr-a VII-a*, Ed. Tineretului, Bucureşti, 1968

Malot, Hector, *Singur pe lume,* Ed. Albatros, Bucureşti, 1979, pp.102 - 104

Parfene, Constantin, *Metodica studierii limbii şi literaturii române în şcoală. Ghid teoretico-aplicativ*, Ed. Polirom, 1999

BDD-A5533 © 2007 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:59:49 UTC)